

DE KUYPER-LEGENDE

(ANNO 2917)

DOOR

H. S. S. K.

KUYPER
BX
9479
.K8
H77
1917

KUYPER BX9479.K8 H77 1917

H.S.S.K.

Kuyper-legende : (anno 2917)

/

LIBRARY OF PRINCETON

FEB 18 2010

THEOLOGICAL SEMINARY

EX LIBRIS

COURAGE AND LOYALTY

DR.G.PUCHINGER

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

DE KUYPER-LEGENDE

DE KUYPER-LEGENDE

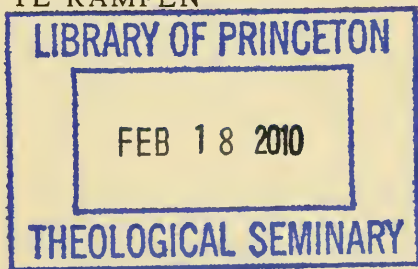
(ANNO 2917)

DOOR

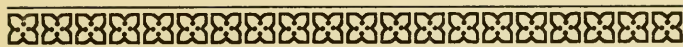
H. S. S. K.

NIET IN DEN HANDEL

DRUK VAN J. H. KOK TE KAMPEN

DE KUYPER-LEGENDE. ¹⁾

DUIZEND jaren geleden, midden in den grooten Europeeschen oorlog, moet er in ons goede Vaderland een feest zijn gevierd, de tachtigste verjaardag van een zekeren Dr. A. Kuyp^{er}, een soort wondermensch, aan wiens bestaan op goede gronden in den laatsten tijd sterk wordt getwijfeld.

Hoewel de kalender het jaar 1917 aanwees, verkeerde de menschheid blijkbaar nog altijd in de naieve periode, waarin legenden zich konden vormen.

Met het klare zoeklicht van onze hyperheldere eeuw beschenen, toont de wonderbaarlijke levensgeschiedenis van dezen Dr. Kuyp^{er} zóó veel tendentieuze gebeurtenissen, namen en getallen, dat er van den „historischen” Kuyp^{er} eigenlijk niet veel meer overblijft.

Het feit, dat er in ons land op het eind van de 19e eeuw een grootsche herleving van het bijna verstorven Calvinisme heeft plaats gehad, staat vast. Maar de behoefte van de altijd kinderlijke volksziel, om grootsche bewegingen eerst te noemen naar en dan te verklaren uit één persoon, heeft blijkbaar ook onzen goeden Nederlanders, en met name den nakomelingen van al die herboren Calvinisten, parten gespeeld. De geschiedenis eener *beweging* — altijd gecompliceerd en langdradig — heeft geen vat op het volk, de pakkende geschiedenis van een wondermensch wel. En zoo is

¹⁾ Naar aanleiding van A. J. Hoogenbirks „De Calvijn-Legende” in „Om de Kunst”.

men gaandeweg die geweldige beweging — die waarlijk al wonder genoeg was — toe gaan schrijven aan één man, die niet alleen de schoone slaapster in het bosch gewèkt heeft, maar heel het terrein van het leven voor haar zou veroverd hebben, en haar als Koningin op den troon zou hebben achtergelaten.

Héél het terrein van het leven, — want dat herboren Calvinisme was een slok-op, die letterlijk alles voor zich opeischte : de kerk, de zending, de christelijke barmhartigheid, de pers, de politiek, de lagere school, de Hoogere Burgerscholen, de Gymnasia, de Universiteit zelfs, allerlei vereenigingsleven, enz. Te veel om op te noemen. Niets menschelijksch was dit herlevend Calvinisme vreemd. Als een groote veroveraar is het er op uitgetogen om al zijn „verloren land” weder in bezit te nemen. En het is daarin in betrekkelijk korten tijd wonderwel geslaagd.

En dat alles zou, volgens onze legende, één man gedaan hebben, Dr. Abraham Kuypcr van naam ; predikant, Kamerlid, organisator en leider van zijn partij, redacteur van twee bladen — n.b. het eene politiek en het ander kerkelijk — hoogleeraar — nog wel in twee faculteiten : de theologische en de litterarische —, minister, schrijver van ruim tweehonderd (!?) boeken, redenaar van singuliere gaven.

En zoo iemand zou bestaan hebben in een tijd van algemeene zenuwverslapping, waarin keer op keer menschen wegens overwerking instortten, zelfs ten grave daalden.

Een sterk man zelfs, die, laten we zeggen, een jaar, zulk bovenmenschelijk werken zou hebben moeten volhouden, zou er natuurlijk aan bezweken zijn.

Maar neen. Deze Dr. Kuypcr werkt dóór tot zijn tachtigste jaar, en viert, nog gezond en frisch, en midden in zijn arbeid, zijn achtste kroonjaar.

In de historie zou zoo iets onmogelijk zijn. In de legende gaat zoo iets van een leien dakje. Ook dit : men zou voor al dat werk natuurlijk ook de meest uiteenloopende eigenschappen en talenten moeten heb-

ben. De theoloog is één figuur, de staatsman een geheel andere. De journalist is weer een ander type. En een geheel andere persoonlijkheid is de hoogleeraar. Zelfs in hun *uiterlijk* zijn zij verschillend. Zij hebben geheel verschillende, soms vlak tegenovergestelde karaktereigenschappen, neigingen, gewoonten, levenswijzen. Luther was een ander *mensch*, dan Gladstone, Charles Boissevain ¹⁾ dan Hugo de Vries, Guido Gezelle dan Napoleon. Zij leven ieder in een eigen wereld, hebben ieder hun eigen kijk op de dingen, ieder ook een andere levenstaak. Zoo leert ons de *historie* van verleden en heden.

Maar de held der legende heeft een breeden rug: men laadt maar op: eigenschappen, talenten, arbeid, wonderwerken. Of ze bij elkaar hooren, „in stijl” zijn, doet er minder toe. Als ze den held maar sieren, en de beweging, waaraan zijn naam verbonden is, maar verklaren, verheffen en verheerlijken.

Het Neo-Calvinisme brak zich in Nederland baan op *alle* terrein des levens, dus — het „dus” der legende — de held dier beweging, Dr. Kuyp^{er}, kon en deed „alles”.

Het spreekt wel van zelf, dat we bij dien legenda-rischen Dr. Kuyp^{er} eenvoudig te doen hebben met een „optelsom”.

Onder de verschillende leiders der Calvinistische beweging is natuurlijk een knap en vurig, soms jolig journalist geweest, die „*de Standaard*” opgericht en geredigeerd heeft, — een ander (blijkens den geheel verschillende stijl, een geheel ander persoon), een waardig, deftig, véél-studeerend theoloog, die „*de Heraut*” voor zijn rekening genomen heeft. Een staatsman, die aan de politiek zijn leven wijdde, heeft de Antirevolutionaire partij georganiseerd, vermoedelijk dezelfde die het meesterwerk „*Ons Program*” geschreven heeft. Een vierde Calvinist, eveneens een theoloog, een geestelijke tweelingbroeder van den *Heraut*-redacteur,

¹⁾ Toentertijd een vermaard journalist hier te lande.

heeft de geniale gedachte gehad, een Gereformeerde Universiteit te stichten, is daaraan als Hoogleraar opgetreden en heeft — ook een meesterwerk — de Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid geschreven. Een specialiteit op onderwijsgebied heeft de leiding op zich genomen van den Schoolstrijd en, kundig strateeg en knap organisator, dien strijd tot overwinning gevoerd.

En knappe mannen, voorbeeldige werkers zijn dat geweest, die ons, het meer gemakzuchtig nageslacht, bewondering afdwingen. Blijkens de harmonie van hun zoo verschillenden arbeid, hebben zij allen de grondgedachte van het Calvinisme goed begrepen en tot stoute uitdrukking gebracht. Maar hun namen zijn in 't vergeetboek geraakt. De volksziel houdt niet van omslag, die het gauw „noodeloos” vindt. Eén naam is makkelijker te onthouden dan vele; het wonderlijke maakt meer indruk dan het normale: Dr. Kuyp^er heeft in één menschenleeftijd dat alles klaargespeeld!

Hier wordt onze bewondering tot *verwondering*, en onze verwondering tot twijfel.

Hoe rechtmatig die twijfel is, hoop ik u in de legende van zijn leven aan te toonen.

In de eerste plaats dient er op gelet, welk een groote rol de heilige getallen 3 en 7 in zijn leven spelen.

Om te beginnen met zijn geboortejaar. Dr. Kuyp^er zou geboren zijn den 29sten October 1837. In zijn geboortejaar zijn de symbolische getallen al heel duidelijk. De 7 en de 3 spreken voor zich zelf. Tel 8 op bij 1, en ge krijgt 9 (3×3). In den geboortedatum is de symboliek minder doorzichtig. Toch zit zij er in. Het verschil tusschen 2 en 9 toch is 7. Zelfs in de maand vinden wij die symboliek terug. October is de derde maand, teruggeteld van de laatste maand. Dan is December de eerste, November de tweede, en October de derde. *Teruggeteld*, want door de herleving van het Calvinisme der 16^e eeuw is immers de wijzer op de wijzerplaat der geschiedenis *teruggezet*?

We zullen telkens gelegenheid hebben op die ten-

dentieuze symboliek der getallen in Dr. Kuypers „leven” te wijzen.

Hij is geboren in Maassluis. Werkelijk alleraardigst gevonden! Want Dr. Kuypers is immers de organisator van de *Antirevolutionaire* partij, die zich schrap heeft gezet tegen de beginselen der revolutie, die uit *Frankrijk* kwamen. Nu is de Maas de eenige onzer rivieren, die uit Frankrijk komt. Dr. Kuypers heeft een dam, een sluis opgeworpen tegen den stroom (van geestelijke wanbegrippen) uit Frankrijk. En daarom is hij geboren in Maas-sluis.

Zelfs zijn naam draagt al de kenmerken van de symboliek der legende. Het Neo-Calvinisme is opgekomen uit de kringen der „kleine luyden”. Dr. Kuypers is dus een man uit het volk en draagt een volksnaam: Kuypers. Maar om aan te duiden, dat het Calvinisme niet iets nieuws was, maar zijn oorsprong had in de 16^e eeuw, wordt de naam van den held niet gespeld op zijn 19^e eeuwsch: *Kuiper*, maar op zijn 16^e eeuwsch: *Kuyper*. Het Calvinisme was een oud merk.

Het zou een fout zijn geweest, Dr. Kuypers Karel of Willem tot voornaam te geven. Hij kan geen beteren naam hebben dan Abraham. Het Calvinisme heeft altijd een Oud-Testamentisch stempel gehad, en naar wien was Dr. Kuypers, de vader van het Neo-Calvinisme beter te noemen dan naar Abraham, den vader der geloovigen? Het Calvinisme is verhuisd uit zijn vaderland Frankrijk naar Nederland. Had God niet tot Abraham gezegd: „Ga uit uw land en uw maagschap naar het land, dat Ik u wijzen zal?” En is Dr. Kuypers zelf niet moeten „verhuizen” uit zijn (liberale) land en maagschap „om het Calvinistische land der belofte” te verwerven?

Deze geestelijke „verhuizing” van Dr. Kuypers doelt natuurlijk ook op het feit, dat het herlevend Calvinisme in den aanvang rond heeft moeten zwerven

als in het „land der vreemdelingschappen”, dat zoowat geheel door de liberalen ingenomen was. De symboliek der legende is veelzijdig en schiet stralen naar alle kanten. Die naam „Abraham” is werkelijk van even geniale vinding als de naam „Maassluis”.

Als we dus lezen: „Dr Abraham Kuiper werd den 29sten October 1837 te Maassluis geboren”, een schijnbaar sober bericht als een regel uit een jaartallenboekje, dan staan we reeds met beide voeten in het rijk der legende. En zoo we die veelzeggende symbolen maar op hun juiste waarde weten te schatten, geven zij ons een wonder licht over wat er toentertijd in ons vaderland omging.

Het loont de moeite, de symboliek na te speuren ook bij de personen en de namen zijner ouders.

Zijn vader was predikant. Natuurlijk. Het Calvinisme is theologisch van oorsprong. Zijn moeder was een Zwitserse, uit Fransch Zwitserland. De bedoeling ligt weer voor de hand. Uit Fransch Zwitserland is het Calvinisme tot ons gekomen. Voeg hier nu bij, dat de moeder van Dr. Kuiper als Fransche gouvernante naar Nederland kwam, en daar den theologischen student Kuiper leerde kennen — en ge hebt in poëtischen vorm de zinspeling op het historisch feit, dat Fransche *leeraars*, die in *Zwitserland* onder Calvijn gestudeerd hadden, hier te lande kwamen prediken, *onderwijzen*, en gehoor vonden in de Hollandsche predikantenwereld.

Het huwelijk van den degelijken, eenvoudigen, ferm Jan Frederik Kuiper (let op de typisch-Hollandsche namen) met de tengere, gracieuse, begaafde en fijn-beschaafde Henriëtte Huber — uit welk huwelijk Dr. Kuiper geboren is — is symbool van het geestelijk huwelijk tusschen het sobere, simpele Holland en de ~~niet anders dan~~ Fransch-Calvinistische beschaving, uit welk huwelijk het Nederlandsch Calvinisme geboren is.

Dr. Kuiper is gehuwd geweest met Johanna Hendrika Schaa y, afstammeling van een rijk patri-

cisch Rotterdamsch koopmansgeslacht. Ook hier is weer groote rijkdom aan symbool.

Voor wie legende verstaat en het karakter van het Nederlandsche Calvinisme kent, is het duidelijk, dat een patricische handelsfamilie geen naam met gunstige be-tekenis kàn hebben. De kenner der historie weet, dat de rijke handelsstand het Calvinisme op den duur „schade” heeft toegebracht. Schade spelde men oudtijds „schaay”. Let er op, dat zoowel *Kuyper* als *Schaay* de oud-Hollandsche spelling hebben. Het Neo-Calvinisme moet duidelijk het merk dragen van zijn 16e eeuwse af-komst. Let ook op de typisch-Hollandsche namen: Johanna Hendrika. Let er vooral op, dat Dr. Kuyper's echtgenoot de éénige was van haar ge-slacht, die tot het geloof is gekomen, en met hart en ziel de zaak van het Calvinisme was toegedaan. Een duidelijke zinspeling op die enkele rijke Calvinistische handels-familiën, die, zoo in de 16e als in de 17e eeuw, met trouwe toewijding hun broederen in hun moeilijken levensstrijd hebben terzijde gestaan.

De familie Schaay is een *Rotterdamsche* familie. In een legende uit de 16^e eeuw zou zij natuurlijk uit Amsterdam stammen. In de 16^e eeuw was Amsterdam onze grootste handelsstad. In de 19^e eeuw daarentegen is het Rotterdam. De legende is op haar manier altijd *upto date*.

Letten wij er ten slotte nog op, dat de beginletters der namen van Dr. Kuyper's echtgenoot waren: I. H. S. Een symbolische aanduiding van het vroom geloof dezer vrouwe, die deze initialen altijd als van bijzondere wijding beschouwde.

Dr. Kuyper's vader en schoonvader heetten beiden *Jan* (Calvijn heette ook *Jan*), zijn moeder en schoon-moeder heetten beiden *Henriëtte*. Zulke dingen gebeuren alleen maar in een legende. — Argelooze lezers houden wel van zulke „toevalligheden”.

Zijn vader, als typisch Hollander uit het volk, moest *Jan*¹⁾ heeten, zijn moeder als „Française” *Henriëtte*.

1) Zie ook Potgieters „Jan, Jannetje en hun jongste kind”.

Zijn schoonouders hebben natuurlijk in eerste lezingen der Kuyp^{er}-legende andere namen gehad, maar, zooals gezegd, door een vergissing, werden de namen der ouders voor de schoonouders overgenomen.

Dr. Kuyp^{er} heeft 9 kinderen gehad, waarvan 2 vroeg gestorven zijn. We vinden hier dezelfde getallen terug als in zijn geboorte-datum: 2 en 9. Zeven — weer het symbolisch getal — kinderen zijn hem dus gebleven, en dat getal verdeeld, zooals het heilige getal 7 verdeeld moet zijn: in 3 en 4. Vier zonen en drie dochteren. Ook al weer niet toevallig: de zoon is meer dan de dochter. De zonen hebben dus de meerderheid.

In de Kuyp^{er}-legende vinden we overal het symbool terug. Zoo speelt heel zijn leven zich af in 't polderland. De Calvinistische beweging heeft in 't polderland gebloeid, en al Nederlands groote mannen zijn in 't polderland geboren. Dr. Kuyp^{er} natuurlijk ook.

Als kind verhuist hij naar Middelburg. Zeeland mag in de „invloedsfeer” van het Calvinisme vooral niet gemist worden.

Daarna vinden wij hem eerst als gymnasiast, later als student in de theologie te Leiden. Leiden was toenmaals het machtig bolwerk van het wetenschappelijk liberalisme. Het zou zin-loos geweest zijn, Dr. Kuyp^{er} elders te doen studeeren, maar het was zin-vol hem juist aan de Universiteit van *Leiden* te doen inschrijven. En in de legende is alles zin-vol.

Al heerschte toentertijd het liberalisme in Nederland oppermachtig, toch was het bijna vergeten Calvinisme blijven voortleven in twee schuilplaatsen. Het lag verscholen ten eerste in de vergeten geschiedboeken, en ten tweede in den geloofsvorm van enkele ouderwetsche, stijfhoofdige „kleine luyden”, boeren en werklui, bij wie het oude Calvinisme was „ingemaakt”, zoo stijf en stevig, dat het eigenlijk zoo'n beetje lag te beschimmelen.

Die twee schuilplaatsen van het Calvinisme moesten opgezocht en geopend worden.

Natuurlijk doet Dr. Kuyp^{er} dat! Aan de Universiteit te Leiden raadt een volbloed liberaal professor (sic!) hem aan, mede te dingen in een prijsvraag, uitgeschreven door de toen niet minder volbloed-liberale Groninger Universiteit, — betreffende het kerkelijk vraagstuk ten tijde van Calvijn en à Lasco. Alsof iemand, laat staan een liberaal wetenschappelijk man, zich *toentertijd* om Calvijn of kerkelijke vraagstukken in zijn geest bekommerde!

Maar in de legende gaat zoo iets best. Dr. Kuyp^{er} beantwoordt de prijsvraag, krijgt de gouden medaille — alles wat de held eener legende doet, is altijd „goud waard”, de historie moet het met de mindere metalen doen — en daarmee is de schuilplaats in de historie ontdekt. Het Calvinisme der 16^e eeuw gelieve nu maar uit te stappen.

De schuilplaats in den geloofs-vorm der „kleine luyden” heeft Dr. Kuyp^{er} ook al ontdekt. Hij werd predikant te Beesd, een plaatsje in de Betuwe, en vond daar zulke „kleine luyden”. Hij kibbelde er hevig mee. Leidens geesteskinderen hebben heel wat moeten redestwisten met die ’t hoofd opstekende Calvinisten — en ten slotte ’t onderspit moeten delven. Dr. Kuyp^{er} „dus” ook. Niet hij won ’t van de Calvinistische boeren, maar zij van hem. Want niet het liberalisme heeft over het Calvinisme gezegevierd, maar ’t Calvinisme over ’t liberalisme. Zoo gist heel de historie na in de legende. Maar men moet haar weten te vinden in de zinnebeeldige en bloemrijke taal van het symbool.

Zooals Leiden het bolwerk was van het Calvinisme, was Utrecht het bolwerk van de ethische richting, die aanvankelijk met het opbloeiend Calvinisme gemeene zaak maakte, maar later het den rug toewendde. Van daar dat Dr. Kuyp^{er} na 4 jaren in Beesd geweest te zijn, 3 jaren in Utrecht woont, (alweer de symbolische getallen 4 en 3, samen 7) en saamwerking zoekt met de ethischen, en eindigt, met, na openlijke breuke, als beslist *Gereformeerd* predikant te Amsterdam te komen in 1870. (Let weer op de 7.) Dr. Kuyp^{er} kwam

9 Augustus 1863 in Beesd. Zoowel 9 als 6 zijn veelvouden van 3. En 3×6 is 18. En $1 + 8$ is 9. In 1867 (weer die 7!) komt Dr. Kuypers in Utrecht. Alles symbolische getallen.

Dat heele trekken van Beesd naar Utrecht en van Utrecht naar Amsterdam is van symbolische duiding. Alle groote levensbewegingen gaan van Oost naar West. De prediking van het Christendom, — de Reformatie, — ook het Calvinisme der 16^e eeuw is van Oost naar West getrokken, Uit Zwitserland naar Nederland. Uit Nederland naar Engeland. Uit Engeland naar Amerika.

Het Calvinisme der 19^e eeuw — of Dr. Kuypers, want als we de Kuypers-legende goed begrijpen, is dat 't zelfde — is ook dien weg van Oost naar West gegaan.

Met een in 'n gewoon menschenleven ten eenenmale onverklaarbaren sprong, is Dr. Kuypers van predikant plotseling politicus geworden. Groen van Prinsterer (*Groen* = kleur van lente en nieuw leven en hope, we zijn in de aanvangsperiode van het ontluikend Calvinisme. Bijvoeging: *Van Prinsterer* ter aanduiding, dat Groen geen man uit het volk, maar een aristocraat was) stelde in 1871 tegenover de toen aftredende Kamerleden 3 mannen: Keuchenius, Otterloo en Kuypers (let op de initialen: K. O. K. Kok is de latere uitgever van Dr. Kuypers (?) werken). Dit drietal kreeg 7000 stemmen. Dr. Kuypers was toen 34 jaar ($3 + 4 = 7$). $3 - 7000 - 34$, alles weer symbolische getallen. (Die „7000 stemmen” zijn waarschijnlijk een heenduiding naar „de zeven duizend, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden”).

De Kuypers-legende is treffend rijk aan symbolische getallen. Drie maal is Dr. Kuypers ernstig ziek geweest. Driemaal is hij Kamerlid geweest. Hij bezat drie eere-doctoraten. Drie zijner kinderen zijn gehuwd. Als hij zijn 80sten verjaardag viert, heeft hij zeven kinderen en zeven kleinkinderen. Er zijn drie Christelijke Kabinetten door zijn toedoen aan 't bewind gekomen.

Den 7^{en} December van 1877 (3 zevens voor één) verschijnt het eerste nummer van „*De Heraut*”. Op 21 ($2 + 1 = 3$) October (weer die maand October) van 1879 9, 7, en $1 + 8 = 9$) opent hij de lessen aan de Vrije Universiteit met een magistrale rede: „Souvereiniteit in eigen kring”. Op de Prins-Hendrikkade woont hij 21 (~~1 + 2~~; $21 = 3 \times 7$) jaren in een huis der West-Indische Compagnie, zooals men weet indertijd door Calvinistische kooplieden met Calvinistische oogmerken gesticht. Het nummer van zijn huis op de Prins-Hendrikkade was 173! —

Zoowat alle groote feesten, die deze wondermensch gevierd zou hebben — want de „jubeljaren” zijn natuurlijk legio in het leven van zoo’n manusje-van-alles — hebben in hun jaartal het symbolische cijfer 7. Wat zijn eigen kroonjaren betreft, was dit makkelijk. Ook daarom was de keuze van 1837 als zijn geboortejaar zoo meesterlijk, omdat die 7 bleef, bij zijn 50^{en}, 60^{en}, 70^{en} en 80sten verjaardag. 1887 — 1897 — 1907 — 1917.

Hèt groote *Standaard*-feest, het zilveren jubileum, is gevierd in 1897.

Op den *derden* Augustus van 1878 teekenden 300.000 menschen het volkspetitionnement aan Koning Willem den *Derden*. Volgens een andere lezing waren er 306.000 onderteekenaars. Het verschil doet hier niets ter zake. De symbolische 3 domineert, 6 is 2×3 .

Wij willen het, wat de symbolische getallen betreft, hierbij laten. Liefhebbers kunnen er ongetwijfeld nog veel meer vinden.

Liever vestigen wij ten slotte nog de aandacht op het symbolisch karakter van eenigen zijner naaste verwanten.

Men voelt, met het hierboven genoemde is de geschiedenis van het herlevend Calvinisme niet uitgeput. Er zijn nog allerlei onaangeroerde historische feiten. Wie over het Nederlandsche Calvinisme spreekt, denkt niet alleen aan Frankrijk en Zwitserland, maar ook aan Vlaanderen. Hoe nu het Calvinistisch Vlaanderen in de Kuypers-legende in te vlechten? Maar, zit de

historie soms met de handen in 't haar, de legende kent geen problemen. Haar deur staat wagenwijd open; al wie haar doel kan dienen, mag binnenkomen en krijgt een plaats.

Het bekendste Calvinistische geslacht in Vlaanderen, en dat het meest tot de verbreiding der Calvinistische beginselen, niet alleen in Vlaanderen, maar in geheel West-Europa heeft bijgedragen, is het beroemde geslacht der Elseviers, van de vermaarde Elsevier-drukkerij te Leuven.

Welnu, Dr. Kuypers' jongste zuster treedt in 't huwelijk met Jonkheer Rammelman Elsevier, een afstammeling van dit geslacht.

En zijn oudste zuster huwt met Ds. Mond, Luthersch predikant, van Duitsche afkomst. Ook dit huwelijk heeft zijn bedoeling in het kader der legende. Vóór het Calvinisme in Nederland kwam, hadden de Lutherische beginselen hier ingang gevonden. Het is dan ook Dr. Kuypers' oudste en oudere zuster, die met den Lutherschen dominee huwt.

Wij gelooven het hierbij te kunnen laten.

Wij meenen genoegzaam aangetoond te hebben, dat de namen en getallen in het leven van den z.g. Dr. Abraham Kuypers de symbolische namen en getallen eener legende zijn. Hoe meer men zich in deze legende verdiept, hoe meer men zich verbaast, dat zoovele goê-lien deze Kuypers-legende gehouden hebben voor iets, dat werkelijk gebeurd zou kunnen zijn.

De legende, ook de Kuypers-legende, bedoelt niet historie te geven, maar om in werkelijk soms aardigst gevonden getallen en namen en aan het menschelijk leven ontleende symbolen, af te spiegelen wat er in de harten der menschen toentertijd leefde. Het dwaze en voor ons, 30ste eeuwers, onbegrijpelijke, is alleen, dat men zoo'n Kuypers-legende voor *geschiedenis* hield. Dengenen onder ons, die er mochten „ingeloopt” zijn, de oogen te openen, is het doel van dit schrijven geweest.

